

Водночас за китайською версією подій японський правитель, який назвав Японію Японією, іменувався *Цзицзун* (子總), тобто “Той, що повчає”, “Вчитель над усіма”, “Знавець усього”. Спробуємо осмислити ієрогліфічне значення імені *Тенджі* (天智). У перекладі воно означає “Небесна мудрість”, “Небесний мудрець”, іншими словами – “Носій вищої всебічної мудрості”. Збіг смислів дає підстави ототожнювати Цзицзуна з Тенджі.

Література:

1. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ: Аквапон-Прес, 1997. 256 с.
2. The Cambridge History of Japan: In 6 v. V. 1. Ancient Japan / Ed. by D. M. Brown. New York, NY: Cambridge University Press, 2006. 600 p.
3. 舊唐書 // <https://zh.wikisource.org/wiki/舊唐書>.
4. 隋書 // <https://zh.wikisource.org/wiki/隋書>.
5. 鳥越 憲三郎. 中国正史: 倭人・倭国伝全訳. 東京: 中央公論新社, 2004, 240頁.
6. 新唐書 // <https://zh.wikisource.org/wiki/新唐書>.
7. 山本 博文. ビジュアル百科 写真と図解でわかる! 天皇〈125代〉の歴史. 東京: 西東社, 2019, 335頁.

УДК 94(5)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-6>

Самченко Ф. Т.

ORCID: 0000-0001-6371-8675

аспірант кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПОСТАТЬ САФІЄ-СУЛТАН ОЧИМА ВЕНЕЦІЙСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ

Ключові слова: Жіночий султанат, Сафіє-султан, зовнішня політика, Венеційська республіка, дипломатія.

Протягом тривалого періоду в історії Османської імперії, відомого під назвою “Жіночий султанат”, у цій державі ключовий вплив на політичні процеси справляв інститут гарему в особі матерів та дружин панівних падишахів. Однією з найбільш яскравих та помітних володарок цього часу,

що встигла побувати і в ролі дружини-хасеки, і в ролі валіде-султан, була Сафіє-султан (1550–1618) – дружина Мурада III (1574–1595) та мати Мехмеда III (1595–1603). Бувши вельми впливовою особою, вона справляла значний вплив не лише на внутрішню, а й зовнішню політику. Зокрема, досить тісні стосунки були нею вибудовані з Венеційською республікою. Тож якими вони були та які оцінки давали постаті Сафіє-султан венеційські дипломати, безпосередньо дотичні до процесу міждержавної взаємодії, ми і розглянемо.

Традиційно вважається, що зеніт могутності Сафіє-султан припадає на період правління її сина Мехмеда. Що стосується султанату її чоловіка Мурада III, то поширеним є твердження, що важелі політичного впливу вона не дістала за життя своєї свекрухи – ще однієї могутньої представниці Жіночого султанату Нурбану-султан (1525–1583). Однак венеційці стверджують протилежне. Зокрема, Якопо Соранцо у своєму звіті за 1581 рік пише: “Він [Мурад III] ніжно любить свою дружину, яка разом із матір’ю-султанною керує всім; і тому кожен, хто хоче милостей і прихильності в Порти, має покладатися на них або принаймні не мати їх проти себе” [4, р. 237]. Судячи з того, що у своєму звіті дипломат згадує Сафіє-султан нарівні з тодішньою валіде-султан і прямо побоюється опали з її боку, можна припустити, що її вплив вже тоді був величезним. До того ж треба розуміти, що, окрім усього, 1581 рік, яким датовано звіт, – це період не ослаблення влади чинної валіде Нурбану-султан, а, навпаки, апогей її могутності. Тобто можна припустити, що вже тоді зусиллями Сафіє-султан було створено щонайменше паралельний центр влади, причому не менш впливовий. З огляду на це можна здогадатися, що в одноосібному варіанті влада Сафіє-султан досягла, без перебільшення, безпрецедентного рівня. Відтепер її вплив став дедалі відвертіше позначатися на сфері зовнішньої політики Османської імперії, і ситуація осmano-венеційських відносин наочно це демонструвала. Більшість послів Венеції за її правління приділяли у своїх звітах увагу тому, що вона справляла значний вплив на панівних падишахів, як чоловіка, так і сина. Ось що наводить у своєму звіті за 1590 рік Джованні Моро: “Тепер авторитет, який вона має як мати принца, сприяє тому, що він [Мурад III] ставиться до неї з великою повагою, слухає її величність у державних справах, вважає її мудрою жінкою та шанує її судження” [3, р. 327]. Показовим є той шанобливий тон, який незмінно супроводжував особу Сафіє-султан у венеційських звітах, на що були свої вагомі причини. Турецькі автори, як-от автор знаменитої праці “Жіночий султанат” Ахмед Рефік Алтнай (1881–1937), ставлять Сафіє-султан за провину надмірно провенеційську політику, стверджуючи, що вона надто ревно оберігала її інтереси [5, р. 90]. Зокрема, він описує епізод, коли венеційські пірати жорстоко розграбували судно, на якому плывла вдова Рамазана-паші,

згвалтували жінок, що там перебували, однак потенційної війни, яку це злодіяння могло спричинити, вдалося уникнути зусиллями Сафіє-султан [5, р. 90]. В іншому випадку, коли Османська імперія балансувала на межі оголошення війни Венеції та Габсбургам, Сафіє-султан пустила в хід весь свій вплив, щоб домогтися воєнного конфлікту лише з Габсбургами, однак не з Венецією [5, р. 91]. Те, що політика султани несла їм неприховану вигоду, стверджували й самі венеційці. Зокрема, венеційський дипломат Лоренцо Бернардо у своєму звіті за 1592 рік, згадуючи й інцидент із галерою, зазначав: “Видатний байло Морозіні, щоб заспокоїти Падишаха у випадку галери Рамадана-паші... а також видатні Моро та Ліппомані в інших випадках, і особливо для отримання преференцій у торгівлі, використали це [вплив Сафіє-султан] у такий спосіб, щоб мати можливість сказати, що її сила та її авторитет можуть принести велику користь нашому спокійному володарюванню” [2, р. 359]. Втім, слід зауважити, що така лояльність була далеко не безкорисливою для Сафіє-султан. Той же Лоренцо Бернардо зазначає: “Я завжди вважатиму цілком розумним зберігати її прихильність до нас, час від часу даруючи їй якісь прекрасні та витончені речі, які вона може оцінити та які можуть вселити в неї почуття вдячності” [2, р. 359]. Сафіє-султан регулярно в обмін на різноманітні послуги одержувала з Венеції вишукані подарунки, серед яких тканини, готові сукні, прикраси, ляльки та навіть окуляри [1, р. 315]. Хоча іноді така “дипломатія” завдавала прямої шкоди самим венеційцям, як-от у випадку, коли Сафіє-султан було надіслано надзвичайно тонкої роботи перо з муранського скла для егрета – прикраси, яку в Османській імперії носили на тюрбанах. Цей дарунок справив на валіде-султан настільки сильне враження, що вона не лише викупила всю виготовлену на продаж партію, а й в ультимативному порядку висунула венеційцям вимогу закрити виробництво задля ексклюзивного права лише їй володіти такою екзотикою, погрожуючи в іншому разі покласти край будь-яким переговорам у майбутньому [1, с. 315]. Утім, попри явний особистий інтерес Сафіє-султан у її провенеційській політиці, не можна сказати, що вона йшла суто на шкоду османським інтересам. Наприклад, те, що її дипломатичні зусилля не давали змоги розгорітися осmano-венеційській війні, йшло на користь на лише Венеційській республіці, а й самій Османській імперії, оскільки події, що відбувалися в той час, ясно засвідчували, що військова міць Османів слабне і результат прямої конфронтації не обов’язково міг бути виграшним для них.

Отже, підсумовуючи все зазначене, можна сказати, що Сафіє-султан, будучи однією з найвпливовіших постатей доби Жіночого султанату, досить високо оцінювалася венеційськими дипломатами насамперед завдяки її протекціоністській політиці щодо їхньої республіки. І хоч це

покровительство базувалося на особистій вигоді, опосередковану користь від нього здобували обидві держави.

Література:

1. Евлоев Р. Всемирная история. Османская империя. К. : Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2019. 368 с.
2. Relazione dell'impero Ottomano di Lorenzo Bernardo 1592 / Alberi E. Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato. Firenze: Tipografia all'insegna di glio, 1845. P. 321–427.
3. Relazione di Giovanni Moro bailo a Constantinopoli letta in Pregadi l'anno 1590 / Alberi E. Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato. Firenze : Societa editrice fiorentina, 1855. P. 323–381.
4. Relazione e diario del viaggio di Jacopo Soranzo ambasciatore della Repubblica di Venezia per il ritaglio di Mehemet figliuolo di Amurat Imperatore dei turchi l'anno 1581 / Alberi E. Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato. Firenze : Tipografia all'insegna di glio, 1845. P. 209–255.
5. Altınay Ahmet Refik. Kadınlar Saltanatı. Cilt 1. Osmanlı Saraylarında. Istanbul: Dilek, 1984. 194 p. [Електронний ресурс]. URL: <https://pdfcoffee.com/kadinlar-saltanati-1-arefik-pdf-free.html>